

УДК 657.471

Гринів Т., к.е.н., доцент, Занюк А., студентка

(Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ КАПІТАЛУ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Проведено порівняльний аналіз структури пасиву балансу та його особливостей в Україні та Польщі. Виявлено відмінності у сутності власного капіталу згідно з Концептуальною основою МСФЗ та методологічними основами формування інформації про власний капітал в бухгалтерському обліку України. Досліджено особливості сутності понять «капітал» та «зобов'язання» як складових елементів бухгалтерського обліку в Україні та Польщі. Обґрунтовано необхідність удосконалення обліку капіталу та зобов'язань у вітчизняній економіці. Досліджено проблемні аспекти формування статей балансу та джерел надходження коштів на підприємства України та Польщі. Також наведено результати порівняльного зіставлення польського новаторства та українського консерватизму. Запропоновано шляхи удосконалення методики обліку власного капіталу, довгострокових та короткострокових зобов'язань, які можуть бути використані в українському підприємстві для наближення до норм міжнародної стандартизації.

Ключові слова: бухгалтерський облік, облік капіталу, облік зобов'язань, баланс, МСФЗ.

Вступ

Процес змін в економіці України, який сприяє наближенню її до євроспільноти, потребує нових засобів і методів організації фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій, що відповідатимуть світовим нормам. Крім того, чинна Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 2014 року передбачає заходи з покращення бухгалтерського обліку в межах співставлення до міжнародних стандартів і вимог фінансової звітності. Питання обліку та відображення у фінансовій звітності власного капіталу в контексті міжнародного досвіду розглянуто недосконало. Під впливом стрімкого виходу національних господарюючих суб'єктів на міжнародну арену бізнесу виникає потреба в подальшому дослідженні цих питань.

Початком діяльності кожного підприємства є формування та

використання капіталу як власного так і залученого у вигляді зобов'язань. Отже, виникає потреба у вивченні міжнародного досвіду обліку власного капіталу та зобов'язань і відображення його у звітності, а близьке розташування Польщі та України викликає об'єктивну необхідність у порівнянні цих понять.

Початок та провадження господарської діяльності є не можливим без достатніх фінансових ресурсів. Забезпечення фінансової стійкості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання, що певною мірою залежить від розширення джерел фінансування, структурними елементами якого є залучений та власний капітал, є надзвичайно важливим у сучасних умовах господарювання.

Зміна умов господарювання внаслідок переходу до євроекономіки вплинула на механізм формування власних і залучених фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функціонування суб'єктів господарювання, однак без залучення капіталу підприємству важко на конкурентоспроможному рівні досягти стійкого фінансового стану та позитивних фінансових результатів. Тому залучений капітал є не лише об'єктом дослідження, а й можливістю забезпечення фінансової безпеки як основи стійкості та стабільності господарюючого суб'єкта.

Частка залученого капіталу показує рівень заборгованості підприємства. Підвищення зобов'язань, а саме: запозичень і кредитів може призвести до погіршення фінансового стану підприємства, похитнути фінансову стійкість, знизивши платоспроможність. Висока частка власного капіталу у загальній структурі є синонімом широкого спектра самофінансування та високої фінансової стійкості. З одного боку, це сильне фінансове становище підприємства, з іншого – відсутність зовнішніх джерел фінансування для підвищення ефективності капіталовкладень і збільшення виробного потенціалу підприємства.

1. Власний капітал та його складові: характеристика та порівняння

Важливим для кожного підприємства є оптимальна структура капіталу, яка складається з власного капіталу, довгострокових та короткострокових зобов'язань, що різняться за терміном погашення.

Відповідно до національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку, власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [1]. Принцип відображення інформації про власний капітал в Україні не різниться з міжнародними стандартами, адже при формуванні Положень (стандартів) бухгалтерського обліку науковці керувалися МСФЗ.

У МСФЗ склад власного капіталу є меншим, адже він є згрупованим. Певні його статті носять рекомендований характер, тоді як в

Україні за НП(С)БО – статті деталізовані, що дає змогу в звітності отримувати чітку інформацію про складові власного капіталу. За МСФЗ у балансі підприємства відображається не власний капітал, а інформація про випущений капітал і резерви. Крім того, відповідно до МСФЗ 1 у звітності також повинна подаватися інформація, наведена на рис. 1 [2]. Аналізуючи та порівнюючи звітність України та Польщі, зокрема Звіт про власний капітал, стає зрозуміло, що за останні роки Україна наблизилась до запитів міжнародних користувачів.

Товариства, які не є акціонерними, розкривають інформацію про зміни впродовж періоду за кожною категорією частки в капіталі, а також обмеження, пов'язані з кожною категорією частки в капіталі.

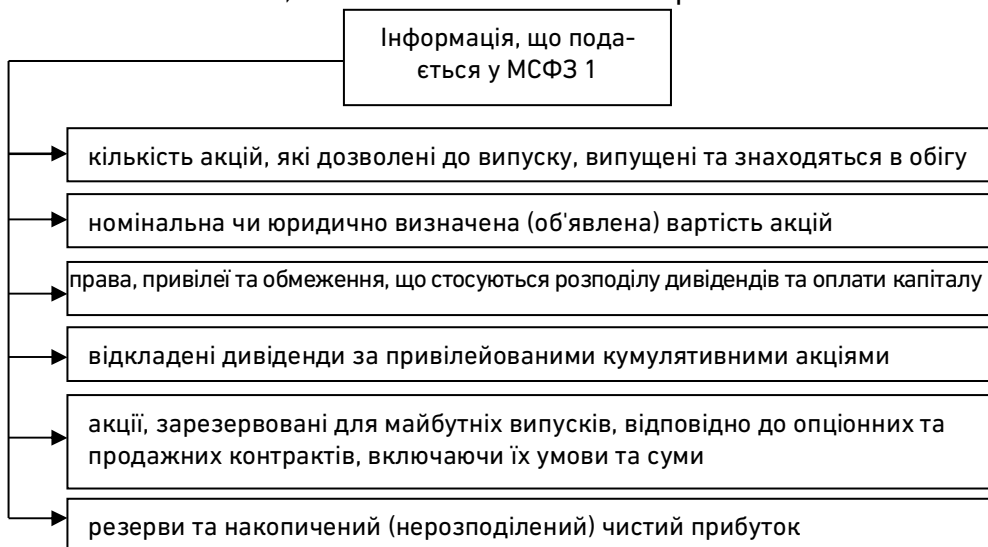

Рис. 1. Інформація, що подається у МСФЗ 1

Величина, за якою власний капітал відображається в балансі, залежить від оцінки активів та зобов'язань. Зазвичай, загальна величина власного капіталу лише за збігом відповідає сукупній ринковій вартості акцій підприємства чи сумі, яку можна одержати від продажу активів чи підприємства в цілому на засадах принципу безперервності.

Важливим етапом вивчення міжнародного досвіду обліку власного капіталу є дослідження його складових. Порівнюючи структуру власного капіталу України за національними стандартами та Польщі за міжнародними стандартами виділяють певні спільні та відмінні риси. Складові власного капіталу у звітності Польщі наведено на рис. 2 [2, С. 286-296].

Варто зазначити, що у світовій обліковій практиці власний капі-

тал також класифікують на вкладений (інвестиційний) капітал та зароблений капітал.

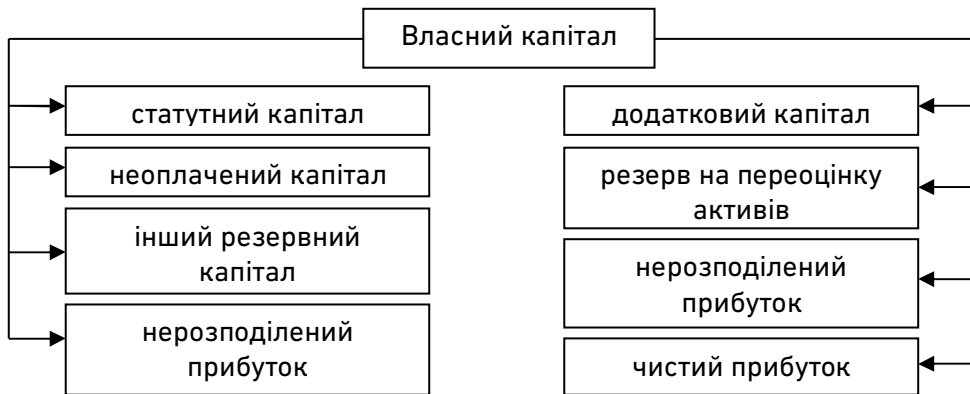

Рис. 2. Структура власного капіталу у звітності Польщі

Національні стандарти також виділяють дві групи власного капіталу: вкладений (інвестиційний) капітал та накопичений капітал. Крім того, складові власного капіталу у звітності України наведені на рис. 3.

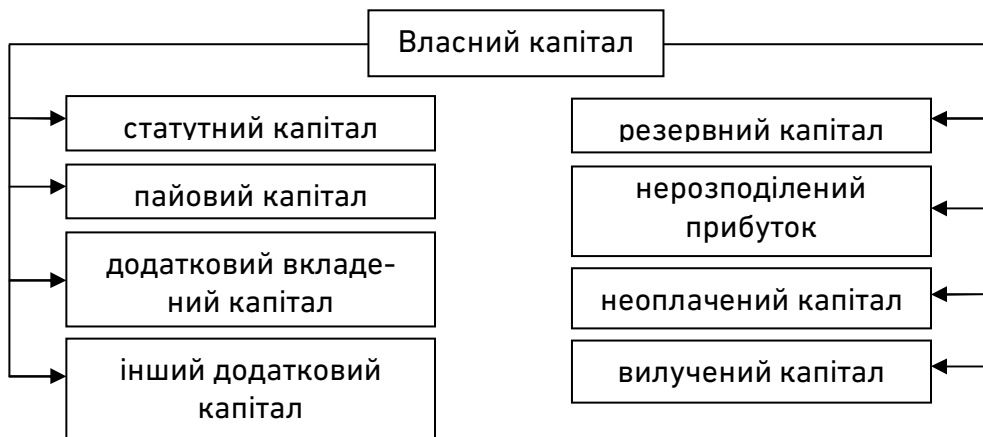

Рис. 3. Структура власного капіталу у звітності України

Розмір капіталу у Польщі називають власним фондом, який як розмір акціонерного капіталу повинен бути наведений у статуті. Резерви створюють для відстрочки податкових платежів, а також для захисту від ризиків, можливих втрат, фінансових наслідків, інших негативних ситуацій або покриття простроченої дебіторської заборгованості. Отже, порівнюючи структуру власного капіталу України та Польщі простежуються хоч і незначні та все ж наявні відмінності.

Отже, трактування поняття власного капіталу та його складових елементів в Україні та Польщі мають свої особливості.

2. Зобов'язання в Україні та Польщі: поняття та складові

Необхідно згадати про відмінності, які існують у понятті зобов'язань. Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» та МСФЗ 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» зобов'язання – це існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якого, за очікуванням, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, що приносить економічні вигоди [3; 4]. Щодо визнання кредиторської заборгованості в Україні та Польщі спостерігаються суттєві відмінності. Згідно з П(С)БО 11 визнання відбувається за двох вимог: якщо може бути достовірно визначена оцінка заборгованості та існує імовірність зменшення економічних вигод внаслідок погашення даної заборгованості [3].

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання», з метою бухгалтерського обліку в Україні встановлено такий поділ зобов'язань (рис. 4).

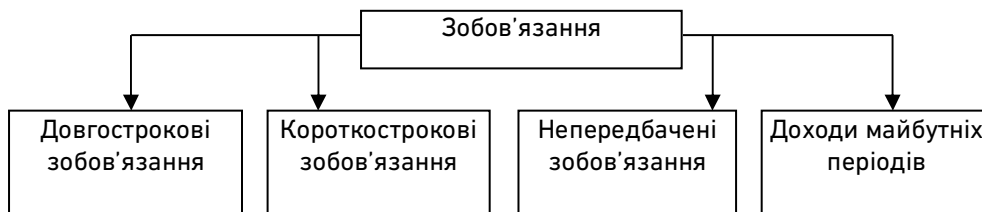

Рис. 4. Поділ зобов'язань відповідно до П(С)БО 11

Поділ зобов'язань згідно з МСФЗ 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» наведений на рис. 5.

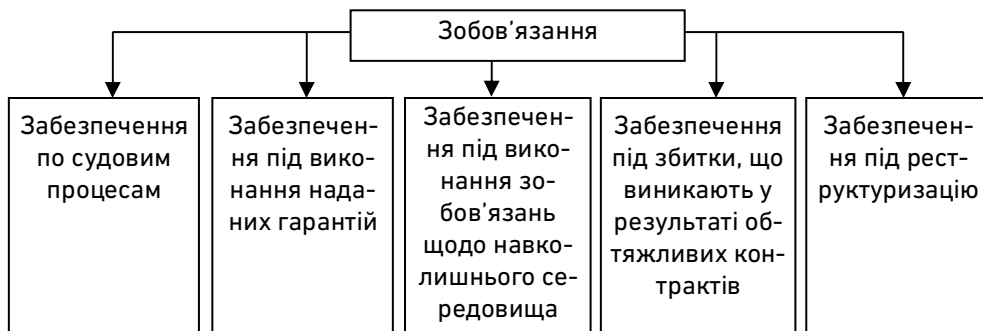

Рис. 5. Поділ зобов'язань згідно з МСФЗ 3

Необхідно згадати про відмінності у структурі довгострокових зобов'язань у досліджуваних країнах (табл. 1).

Таблиця 1

Структура довгострокових зобов'язань України та Польщі

Довгострокові зобов'язання	
Україна	Польща
- довгострокові кредити банків, - інші довгострокові фінансові зобов'язання, - відстрочені податкові зобов'язання, - інші довгострокові зобов'язання,	- боргові зобов'язання, - кредитні зобов'язання, - інші гарантії, - кредити банків, - інші довгострокові зобов'язання.

Статті пасиву балансу України групують та розміщують згори вниз за ознакою скорочення термінів погашення заборгованості, в той час як у Польщі навпаки, за ознакою збільшення термінів.

3. Особливості відображення власного капіталу в плані рахунків України та Польщі

Крім того, між Україною та Польщею спостерігаються відмінності в обліку власного капіталу. На практиці в Польщі поширеним є використання Промислової номенклатури рахунків. Незважаючи на те, що в країні розроблено єдиний план рахунків, законом не забороняються для кожного підприємства мати свій план рахунків. При цьому організації можуть застосовувати і типові плани рахунків, які впроваджені Комісією з цінних паперів для компаній, включених до біржового списку, та Міністерством фінансів для інших підприємств.

Відмінності у побудові плану рахунків України та Польщі чітко відображені у табл. 2.

Таблиця 2

Побудова плану рахунків Польщі та України

План рахунків		
№	Україна	Польща
0	Позабалансові рахунки	Довгострокове майно
1	Необоротні активи	Грошові кошти та банківські рахунки
2	Запаси	Розрахунки та претензії
3	Кошти, розрахунки та інші активи	Матеріали та товари
4	Власний капітал та забезпечення зобов'язань	Витрати за видами та їх відображення

продовження табл. 2

5	Довгострокові зобов'язання	Витрати відповідно до типів діяльності та їх відображення
6	Поточні зобов'язання	Продукти та їх відображення
7	Доходи і результати діяльності	Доходи та витрати пов'язані з їх результатами
8	Витрати за елементами	Капітал (фонд), спеціальні фонди, резервні фонди та фінансовий результат
9	Витрати діяльності	-

План рахунків, який використовують підприємства у Польщі для ведення бухгалтерського обліку складається з 9 класів (0–8) [2]. Для обліку власного капіталу використовують рахунки класу 8: 80 «Засновницький капітал» (801 «Статутний капітал», 802 «Додатковий капітал», 803 «Резерви», 804 «Фонд переоцінки», 806 «Резервний капітал»).

В Україні для власного капіталу використовують рахунки 4 класу: 40 «Зареєстрований капітал», 41 «Капітал у дооцінках», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 45 «Вилучений капітал», 46 «Неоплачений капітал».

При аналізі плану рахунків виявлено певну різницю у відображенні власного капіталу та його складових на рахунках бухгалтерського обліку Польщі та в Україні. В основному, причиною даної відмінності є те, що найактуальнішою організаційно-правовою формою господарювання в Польщі є акціонерні товариства, а отже і найбільша частка власного капіталу належить акціонерному.

Отже, для обліку власного капіталу у Польщі призначений тільки один основний рахунок, який, одночасно, поділяється на субрахунки за видами капіталу. В Україні для обліку капіталу існують окремі синтетичні та аналітичні рахунки бухгалтерського обліку, що, в цілому є сприятливим, адже дає можливість одержувати деталізовану інформацію про структурні елементи власного капіталу. Характерним для 8 класу польського плану рахунків також є те, що разом із рахунками капіталу та спеціалізованих фондів передбачено рахунки, на яких обліковується фінансовий результат та податок на дохід, інші зобов'язання та покриття з фінансового результату (рахунок 86) [5].

Порівнюючи польське новаторство та український консерватизм у побудові плану рахунків, запропоновано покращення націо-

нального плану рахунків обліку щодо відображення капіталу. Так, для рахунку 43 «Резервний капітал» у вітчизняному плані рахунків, де створюють резервний капітал для покриття різноманітних втрат, доцільно поділити, на які саме витрати він використовується і виділити наступні субрахунки для обліку суми резервів: 431 «Для виплати дивідендів», 432 «Для виплати акцій засновникам». Крім того, пропонуємо інший поділ даного рахунку за особливостями створення і виділяємо інші два субрахунки: 431 «Резервний капітал встановлений законодавством», 432 «Резервний капітал встановлений статутом».

Для удосконалення обліку статутного капіталу в акціонерних товариствах України, доцільно субрахунок 401 «Статутний капітал» розширити аналітичними рахунками «Привілейовані акції» та «Прості акції» для обліку загальної номінальної вартості випущених простих акцій товариства, для одержання диференційованої інформації про окремі складові статутного капіталу акціонерних товариств.

Висновки

Беручи до уваги класифікацію та облікове відображення власного капіталу України та Польщі, можна зробити висновок про те, що в бухгалтерському обліку Польщі капітал, як правило, розглядається стосовно акціонерних компаній.

Таким чином, при відображенні власного капіталу у звітності польських компаній має місце деталізація інформації стосовно емісії акцій, опціонів на акції, операцій з власними викупленими акціями та ін. Як наслідок, для забезпечення потреб користувачів такого типу інформації складається Звіт про зміни у власному капіталі (Statement of changes in shareholders' equity).

Згідно з МСФЗ 1 підприємства та організації мають подавати Звіт про зміни у власному капіталі та відображати у ньому наступну інформацію: чистий прибуток або збиток за певний період його діяльності; деталізована інформація кожної статті доходів та витрат, прибутку або збитку (яка відображається у складі власного капіталу) і сумарна сума за цими статтями; кумулятивний вплив різноманітних змін в обліковій політиці та виправлення суттєвих помилок, розглянутих відповідно до базових підходів в МСБО 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці»; операції власників з капіталом та виплати дивідендів учасникам та засновникам; сальдо накопиченого прибутку, а у разі збиткової діяльності – збитку на початок певного періоду його діяльності та на дату балансу, а також зміни за період; узгодження окремо балансової вартості кожного класу власного капіталу, премії за акціями [6].

Інтеграційні процеси та постійна глобалізація вимагає застосування «єдиної мови господарювання». Поєднавши беззаперечний досвід поляків та консерватизм українських фахівців, наведемо таку схему власного капіталу як об'єкта обліку на міжнародному рівні (рис. 6).

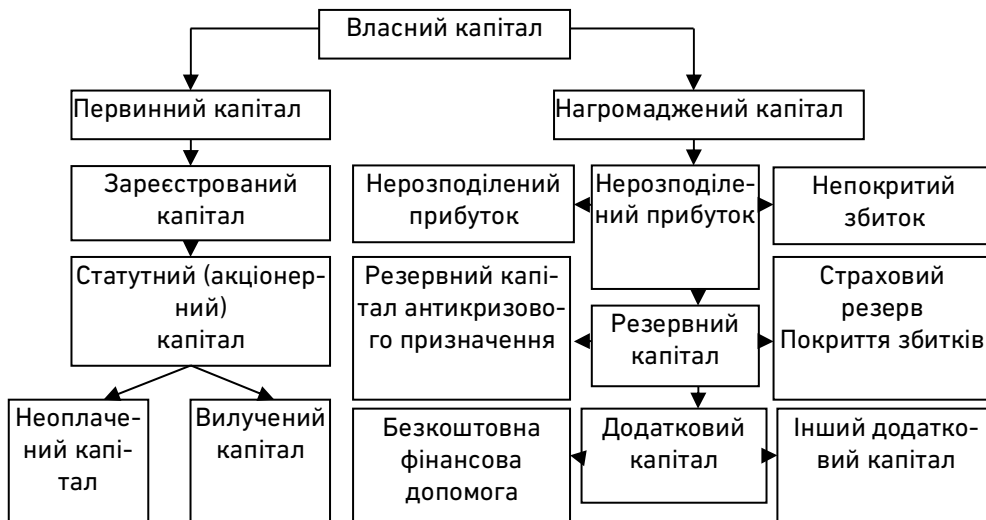

Рис. 6. Структурна схема власного капіталу при поєднанні беззаперечного досвіду поляків та консерватизму українських фахівців

Сьогодні невпинно проходить процес гармонізації вітчизняних та міжнародних стандартів обліку. Проте, на шляху взаємодії міжнародного та національного досвіду виникають певні незгоди, пов'язані з методичними та організаційними особливостями ведення обліку в Україні. Це стосується і відображення на рахунках бухгалтерського обліку власного капіталу як основи функціонування будь-якого підприємства.

Проаналізувавши міжнародні аспекти власного капіталу та зобов'язань компаній, можна розділити капітал підприємства на первинний та нагромаджений. Крім того, наявна певна різниця у відображенні власного капіталу та його складових на рахунках бухгалтерського обліку Польщі і національного плану рахунку України, оскільки в закордонній практиці, як правило, розглядається капітал акціонерних компаній.

Постійні процеси глобалізації призводять і до зміни інформаційної наповненості фінансової звітності та її диференційованості, зокрема і Звіту про власний капітал та Звіту про зміни у власному капіталі.

Отже, з вищенаведеного випливає, що вітчизняним фахівцям слід застосувати накопичений досвід зарубіжжя для характеристики та систематизації складових власного капіталу та застосовувати його у розроблені національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, беручи до уваги те, що у більшості європейських країн, зокрема у Польщі, структура власного капіталу є подібною. Це сприятиме удосконаленню як ефективного функціонування вітчизняних підприємств та організацій, так і інтеграції до європейських економічних процесів економіки нашої країни.

1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. 2. Бутинець, Ф. Ф., Горецька Л. Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. Житомир : ПП «Рута», 2002. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України 31.01.2000. № 20. 4. МСБО 37 "Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи" (IAS 37) : Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051_2. 5. Plan kont 2015. URL: <http://www.jak-ksiegowac.pl/plankont.php>. 3. План счетов бухгалтерского учета Республики Молдова. URL: <http://www.mf.gov.md/ru/actnorm/contabil/plannew>. 6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 (МСФЗ 1), ASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012.

Рецензент: к.е.н., доцент Вовк В. М. (НУВГП)

**Hryniv T., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Profesor,
Zaniuk A., Senior Student** (Lviv Polytechnic National University)

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF THE ACCOUNTING OF CAPITAL AND RESPONSIBILITIES IN UKRAINE AND POLAND

A comparative analysis of the liability structure of the balance sheet and its features in Ukraine and Poland was conducted. The differences between the nature of equity in accordance with the Conceptual Framework of IFRS and the methodological basis for the formation of information on equity in the accounting records of Ukraine are revealed. The peculiarities of the concepts of «capital» and «liabilities» as components of accounting in Ukraine and Poland are investigated. The necessity of improving the accounting of capital and

liabilities in the domestic economy is substantiated. The problematic aspects of the formation of balance sheet items and sources of funds for enterprises in Ukraine and Poland have been investigated. Also, the results of comparative comparison of Polish innovation and Ukrainian conservatism are presented. The ways of improvement of the methodology of accounting of own capital, long-term and short-term obligations, which can be used in Ukrainian entrepreneurship for approximation to the norms of international standardization, are offered.

Keywords: accounting, accounting of capital, accounting of liabilities, balance sheet, IFRS.

Грынив Т., к.э.н., доцент, Занюк А., студент
(Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА КАПИТАЛА И ОБЯЗАТЕЛЬСТВ В УКРАИНЕ И ПОЛЬШЕ

Проведен сравнительный анализ структуры пассива баланса и его особенностей в Украине и Польше. Обнаружены отличия в понятии собственного капитала согласно Концептуальной основой МСФО и методологическими основами формирования информации о собственном капитале в бухгалтерском учете Украины. Исследованы особенности понятий «капитал» и «обязательства», как составляющих элементов бухгалтерского учета в Украине и Польше. Обоснована необходимость усовершенствования учета капитала и обязательств в национальной экономике. Исследованы проблемные аспекты формирования статей баланса и источников поступления средств на предприятия Украины и Польши. Также наведены результаты сравнительного сопоставления польского новаторства и украинского консерватизма. Предложены пути усовершенствования методики учета собственного капитала, долгосрочных и краткосрочных обязательств, которые могут быть использованы в украинском предпринимательстве для приближения к нормам международной стандартизации.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, учет капитала, учет обязательств, баланс, МСФО.
